

De herziene, 6e druk van *De Yoga-Sūtra's van Patañjali*

– Richard van Dijk

Sinds januari 2010 ligt onze gloed-nieuwe, herziene, zesde druk van *De Yoga-Sūtra's van Patañjali* op de plank. Inmiddels hebben zo'n kleine 250 stuks van de 1500 daarvan alweer de boekwinkel aan de Tolstraat verlaten. Dit formidabele boek is nog steeds een bestseller. En dat is het al sinds 1975, het jaar waarin de eerste druk verscheen.

Richard van Dijk is grafisch ontwerper, beeldend kunstenaar, muzikant, en afgestudeerd classicus (Oud Grieks en Latijn). Eind jaren '90 was hij, gedurende een drietal jaren, werkzaam in de boekwinkel van de TVN aan de Tolstraat. Sinds de eeuwwisseling bemant hij de post Uitgeverij voor de Vereniging. In dit werk komen, tot zijn grote vreugde, de zojuist genoemde beroepen samen: het grafische, het scheppende en het redactionele.

De eerste druk van *De Yoga-Sūtra's van Patañjali* werd uitgegeven door de Esoterische School van Theosofie, ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Theosophical Society, Adyar. In 1985, tien jaar later, verscheen hiervan de fotografische herdruk, verzorgd door de Theosofische Vereniging in Nederland; weer tien jaar later de derde, voorzien van een voorwoord door Radha Burnier, internationaal presidente van de Theosophical Society; in 1998 de vierde en in 2004 de vijfde, ongewijzigde druk (beide in een oplage van 1500 stuks). In de voorbije 35 jaar is er dus een behoorlijk aantal exemplaren over de toonbank gegaan. En dat is toch wel iets om trots op te zijn! We kunnen niet anders dan dankbaar zijn voor de vooruitziende blik van het toenmalige verenigingsbestuur dat besloten heeft om dit boek te laten vertalen. Al die jaren is er voor herdruk steeds van de eerste druk gebruik gemaakt. Dat wil zeggen dat we sindsdien te maken hebben gehad met gefotografeerde kopieën ervan.

De kopieën van die eerste kopieën werden - zoals iedereen kan begrijpen - er niet beter op. De belettering werd grover en vetter en er slopen allerlei foutjes in, vlekjes, beschadigingen, enzovoort. Er is in de afgelopen dertig jaar in de drukkerswereld veel veranderd. In 1975 leverde je bij de drukker een typoscript in dat door hem - op nieuw opgemaakt - op film werd gezet. De film diende als basis voor de vervaardiging van offsetplaten, waarmee vervolgens werd gedrukt. Dat betekende eigenlijk dat het boek door de drukker volledig werd overgetypt. De opmaak van de pagina's en het beheer van de films lagen grotendeels in handen van de drukker. Uiteraard hield de uitgever over het proces de supervisie, maar er moesten ettelijke proeven worden nagezien, voordat het sein tot drukken kon worden gegeven. Correcties namen dus aardig wat tijd in beslag en moesten naar de drukker worden doorgespeeld. Met de (onvermijdelijke) digitalisering is al het werk recentelijk meer bij de uitgeverij zelf komen te liggen. Nu kun je een boek aanleveren en laten drukken in de opmaak en de vorm waarin je het uiteindelijk wilt hebben. En dat heeft beslist voordelen. Een niet onbelangrijk voordeel is het feit dat de uitgever al zijn materiaal zelf kan beheren en bewaren als een 'open' bestand. Correcties kunnen eigenhandig worden aangebracht, pagina's kunnen worden toegevoegd en weggenomen, enzovoort, zonder tussenkomst van derden. En er is nog een ander voordeel: het lettertype kan worden omgezet en eventueel ook aangepast voor het internet. Het oude lettertype had veel nadelen op het gebied van diakritische tekens, veelvuldig gebruikt in *De Yoga-Sūtra's* bij de transcriptie van het

Sanskriet en ter ondersteuning van de uitspraak. Maar daarover zo meteen meer.

De vijfde druk dreigde na de zomer van 2009 geheel uitverkocht te raken. We moesten in dat jaar dus snel naar de drukker voor de zesde druk, om te voorkomen dat we genoodzaakt waren potentiële klanten teleur te stellen. Bovengenoemde films hadden bij de vorige drukker bewaard moeten blijven, maar die waren op de een of andere manier verloren gegaan. Dat had niet mogen gebeuren, maar het was toch gebeurd. De betrokken en in gebreke gebleven drukker had bij de vijfde druk in 2004 al het boetekleed aangetrokken en aangeboden om van elke pagina uit de vierde druk een scan te leveren. Jammer genoeg waren die scans - en dat bleek toen al - voor de eerstvolgende druk van onvoldoende kwaliteit. Ik had in 2006 daarom besloten om het gehele boek handmatig te scannen en te converteren, pagina voor pagina. Op het moment dat de vijfde druk bijna was uitverkocht, had ik dat werk achter de rug. Maar nu moesten alle pagina's opnieuw worden opgemaakt en gecorrigeerd. In de geconverteerde scans was van de belettering met diakritische tekens niets overgebleven. Op heel veel plekken in het nieuwe document stond een vreemd soort *abracadabra* dat moest worden omgezet in correcte woorden. De illustraties zijn ook allemaal bewerkt en opgeschoond. Het boek bevat evenveel bladzijden, omdat de oude pagina-opmaak is gehandhaafd.

Diakritische tekens zijn tekens die aangeven hoe een woord moet worden uitgesproken. Voorbeelden hiervan zijn: de 's' met een accent (spreek uit: *sh*, zoals in *Shiva*); de 'r' met een onderpunt (spreek uit: *ri*, zoals in *prakriti*); de

verlengde ‘u’ met een bovenstreep (spreek uit: *oe*, zoals in *Sūtra*), enzovoort. Toen de eerste drukken van *De Yoga-Sūtra’s* uitkwamen had de gemiddelde drukker nog niet de beschikking over het juiste lettertype. Er moesten aanpassingen plaatsvinden. Vandaar dat de letters op veel plekken waar diakritische tekens voorkomen op en neer dansten. Winst was dit keer dat we, inmiddels in 2009, een volkomen geïntegreerd lettertype tot onze beschikking hadden, waardoor we een rustig leesbeeld konden creëren. Die rust spreekt op zichzelf ook al uit de niet gekopieerde letter. Ik heb er overigens voor gekozen om de diakritische tekens te gebruiken op de manier zoals Taimni heeft gedaan. In de eerste druk heeft de redactie het gevaar van een onjuiste uitspraak willen vermijden door, naast de diakritische tekens, ook de ‘hulpletters’ te gebruiken, zoals bij *prakriti* (en niet *prakti*, zoals bij Taimni). Ook omdat dit lang niet in alle gevallen consequent was gebeurd, achtte ik het correct om het gebruik van Taimni over te nemen. Ik wilde zo dicht mogelijk bij het origineel blijven. Een andere optie zou zijn geweest om de diakritische tekens helemaal weg te laten en de woorden fonetisch weer te geven. Daar zou ook iets voor te zeggen zijn geweest.

Het nieuwe open bestand had ook als voordeel dat het Nederlands kon wor-

den herzien. Waarmee ik niet wil zeggen dat de vertaling niet goed was, integendeel. De vertaalster, sanskritist mevr. Keus, heeft een uitstekende vertaling geleverd. Op menige plaats is die nu echter aangepast naar meer hedendaags taalgebruik. Een aangename bijkomstigheid was dat de classicus in mij zich ook enigszins in het Sanskriet moest verdiepen om bepaalde lettertekens te kunnen identificeren. Zo kwam ik tot de ontdekking dat een dubbele punt aan het einde van de regel een *visarga* heet (een ‘h’ met een onderpunt). Een ‘m’ met een onderpunt is een ‘nasaal’ en heet een *anusvara*, zoals in *Samkhya* (spreek uit: *Sankhya*).

Ik heb enorm genoten van het werk aan deze zesde druk, inhoudelijk filosofisch en qua vormgeving. Het was een bijzonder intensieve en intense tijd, maar de inhoud van deze dikke pil, die de titel *De Yoga-Sūtra’s van Patañjali* heeft, is zo ongelooflijk inspirerend, dat ik de aanwezige tijdsdruk nauwelijks heb gevoeld. Er kwam bovendien nog bij dat dit boek een van de eerste boeken was die ik aanschafte op het moment dat ik lid van de Vereniging werd. Ik had toen niet kunnen bevroeden dat ik ooit nog een rol zou spelen bij de publicatie van de herdrukken ervan.

Het denkvermogen wordt gelouterd door houdingen aan te kweken van vriendelijkheid, mededogen, blijheid, onverschilligheid ten aanzien van respectievelijk geluk, ellende, deugd en verdorvenheid.

(De Yoga Sutra’s van Patanjali, UTVN, deel I, sutra 33, blz. 88)